

Høgskulen
på Vestlandet

BACHELOROPPGAVE

Se meg som jeg er

See me for who I am

Kandidatnummer: 3

Fult navn: Mari Olsen Sletto

BLU3-1006

Fakultet for lærerutdanning, kultur og idrett

Barnehagelærer

Innlevert 06. januar 2019

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 10.

Innholdsliste

1.0 Innledning	3
1.1 Problemstilling	3
2.0 Teori	3
2.1 Utagerende atferd	4
2.2 Fra negativ atferd til alvorlig negativ atferd	4
2.3 Impulskontroll	7
2.4 Relasjon	8
2.5 Personalet og arbeid i barnehagen	8
3.0 Metode	11
3.1 Valg av undersøkelsesdesign	11
3.2 Pilotstudie	12
3.3 Informanter og intervju	13
3.4 Pålitelighet og gyldighet	14
4.0 Empiri	15
4.1 Utagerende atferd	15
4.2 Barn i samspill og lek	16
4.3 Relasjon	17
4.4 Personalet og arbeid i barnehagen	17
5.0 Drøfting	19
5.1 Utagerende atferd	19
5.2 Barn i samspill og lek	20
5.3 Relasjon	20
5.4 Personalet og arbeid i barnehagen	21
6.0 Avslutning	22
7.0 Referanser	24
Vedlegg 1: Informasjonsskriv	25
Vedlegg 2: Intervjuguide	26

1.0 Innledning

Som tema i min bacheloroppgave har jeg valgt å skrive om utagerende atferd hos barn. Jeg har etter opplevelser i barnehagen hatt lyst til å finne ut mer om hvordan vi kan jobbe med utagerende barn, og hva som blir sett på som utagerende atferd. I jobb og praksis har jeg ofte sett at jeg blir trukket litt ekstra mot disse barna, fordi jeg har lyst til å hjelpe og forstå dem. Jeg har hatt lite kunnskap om hvordan jeg kan gjøre dette, og så på det å skrive om det i min bachelor som en god mulighet for å lære mer om temaet. Under noen av mine praksisperioder har jeg vært vitne til barn med utagerende atferd, og har synes det er vanskelig å vite hvordan jeg skal møte de i ulike situasjoner. Jeg har valgt å ikke legge vekt på diagnoser i min bachelor. Dette er fordi jeg synes det er alt for mye fokus på at utagerende atferd er lik for eksempel ADHD. Jeg tenker at jeg allerede har hørt *“det barnet må ha ADHD”*, alt for mange ganger generelt og i ulike barnehager. Jeg tenker at det kan ligge så mye mer bak en utagerende atferd enn en diagnose, og det er dette jeg har lyst å finne ut mer om i min oppgave. Jeg har opptil flere ganger også sett at voksne i barnehage kjefter og irettesetter så fort et barn utagerer. Hjelper dette egentlig for å få de utagerende barna til å slutte å utagere? Hva kan vi som jobber i barnehage gjøre for å hjelpe barnet til å utagere mindre, eller ikke i det hele tatt? Er det noen forskjeller når det kommer til gutter og jenter, når det kommer til utagerende atferd? Hvordan er den sosiale kompetansen til et utagerende barn? Og har den noe å si for at et utagerende barn blir mer/mindre utagerende? Dette er spørsmål jeg har stilt meg selv, og som jeg har lyst å finne svar på.

1.1 Problemstilling

Som jeg skrev i innledningen har jeg valgt å skrive om utagerende atferd. På grunnlag av det jeg har opplevd som vanskelig og tingene jeg lurer på har jeg valgt følgende problemstilling:

“Hva karakteriserer utagerende atferd og hvordan kan en jobbe med denne problematikken i barnehagen?”

Jeg velger å heller ikke gå inn på familieforhold i denne oppgaven, selv om dette kan være viktige faktorer for at et barn utagerer. Jeg vil ha fokus på hvordan en kan jobbe med dette i barnehagen. Hva personalets rolle i dette vil være, og hva personalet kan gjøre.

2.0 Teori

I denne delen av oppgaven vil jeg ta for meg teori som handler om temaet i min oppgave. Først vil jeg gjøre greie for utagerende atferd og hvordan ulike forfattere beskriver utagerende atferd hos barn. Her vil jeg skrive om negativ atferd, og når det går over til å bli mer alvorlig negativ atferd. Videre vil jeg skrive om impulskontrollen til barn med utagerende atferd, før jeg kommer inn på viktigheten av gode relasjoner. Deretter skal jeg avslutte med å komme inn på hva personalet i barnehagen kan gjøre, og hvordan en kan jobbe med denne problematikken i barnehagen.

2.1 Utagerende atferd

“Utagerende atferd forteller noe om hvordan den vanskelige atferden arter seg. Her sies det noe om at atferden ageres utover, altså at den går utover andre” (Sollesnes, 2018, s. 42). Kinge (2015, s. 10) sier at de utagerende barna uroer, tester grenser, ødelegger og forstyrrer. Videre sier hun at barn ikke er utfordrende, men at barn utfordrer oss. Hvis vi sier at barn er utfordrende vil det være et stempel og en stigmatisering av selve barnet. Hun sier at det handler mindre om hvem barn med utfordringer er, og mer om hva det er som gjør at vi opplever barn som utfordrende (Kinge, 2015, s. 10). Når vi snakker om atferdsvansker hos barn er det når den negative atferden kommer frem ofte og er intens, sånn at den går ut over barnets funksjon i sosiale settinger (Drugli, 2018, s. 136). Når det kommer til barn med utagerende atferd er det ingen som er like. Det kan gå på skalaen fra de som sliter med å sitte stille over lengre tid og trenger å bevege seg masse, til de barna som aldri finner en ro. Dette kan være en utfordring for alle de som omgås barnet (Barsøe, 2012, s. 17). Ogden (2015, s. 12) sier at den utagerende atferden ofte kommer til syne spesielt i mindre strukturerte situasjoner. Som for eksempel frilek, valgfrie aktiviteter, i uteområder eller i skolefritidsordningen (Ogden, 2015, s. 12). Det som oppfattes som normalt forandrer seg med tiden, og det er nå mye som tyder på at normene for akseptabel atferd er blitt mer romslige enn det de var tidligere. Men det er vanskelig å skille mellom det som er normalt og det som er avvikende, dette ser en både i forskning og faglitteratur (Ogden, 2015, s. 12).

2.2 Fra negativ atferd til alvorlig negativ atferd

Allerede hos små babyer kan en se uttrykk for sinne i deres ansiktsuttrykk, men trassutbruddene kommer sjeldent før ettårsalderen (Drugli, 2018, s. 47). Alle barn viser i ulike perioder en mer utagerende atferd, noe som er helt normalt mener Drugli (2018, s. 46). Barn kan vise sinne når de er frustrert over noe, er syke, vil ha oppmerksomhet, eller hvis de ikke får det som de vil (Drugli, 2018, s. 47). ‘*The terrible twos*’ er et uttrykk som går igjen, og hele 75% av alle toåring har i denne perioden av livet raserianfall og viser sterkt sinne (Drugli, 2018, s. 46). Flaten (2018, s. 41) sier at selv om det kalles ‘*the terrible twos*’ kan det være vanskelig å tidfeste når denne perioden kan komme. De fleste barn går gjennom en trassfase i løpet av barnehagealder. Noen får den i toårsalderen, mens andre får den når de er fire (Flaten, 2018, s. 41). To- og treåring er den aldersgruppen som har høyest nivå av sinne og aggresjon (Drugli, 2018, s. 46). i en periode kan en gjennomsnittlig treåring få et skrikeanfall på opptil 15 minutter hver dag. Vi skal ikke tenke at en gjennomsnittlig treåring skal være lett å ha med å gjøre (Flaten, 2018, s. 42). Etter denne aldersperioden vil aggresjonsnivået synke (Drugli, 2018, s. 46). Det er den såkalte åpne aggresjonen som synker med barnets alder. Dette er for eksempel trassatferd og fysisk aggresjon, som slåing, biting og dytting. Skjult aggresjon, for eksempel regelbrytende atferd og hærverk, er noe som øker med alderen (Drugli, 2018, ss. 46-47). Når barn kommer i førskolealderen blir deres kontroll over følelser og atferd etablert. I denne utviklingsperioden øker de fleste barns evne til å regulere sinne og håndtere frustrasjon –

og de har lettere for å takle negativ stimuli uten å utagere verbalt eller fysisk (Drugli, 2018, s. 46). For noen få barn vil den åpne og skjulte aggresjonen ha høy forekomst også i førskolealderen (Drugli, 2018, s. 47). Grunnen til at irritabilitet, trass og sinne reduseres i to- til femårsalderen er fordi barnas sosiokognitive kompetanse øker. De utvikler språk, begynner å formidle følelser, og de løser sosiale problemer uten å bruke sinne og fysisk aggresjon (Drugli, 2018, s. 48). Hvis et barn fortsetter å vise sinne og trass kan det senere føre til at barnet vil få det vanskelig i samspill med andre. Dette kan videre føre til at jevnaldrende ikke vil være med barnet. Derfor er det viktig at vi følger med og er oppmerksomme hvis den utagerende atferden fortsetter, og vi ser at et barn ikke klarer å kontrollere sitt sinne (Drugli, 2018, s. 48).

Høydepunktet for barns gråt nås ved tomånedersalderen. Trassatferdens høydepunkt nås rundt toårsalderen, og den fysiske aggresjonens høydepunkt nås omkring fireårsalderen. Disse formene for atferd kalles normalatferd. De vil synke med barnas alder jo mer de modnes og utvikler alternative reaksjonsmåter. Barn som viser utagerende atferd utover det som er normalt, når det gjelder både intensitet og varighet, vil ofte bli vurdert til å ha atferdsvansker. Tidlig hjelp for barn som kan være i fare for å få kroniske atferdsvansker er derfor viktig (Drugli, 2018, s. 48). Resiliens kommer fra fysikkens verden. *“Det referer til et materiales evne til å gjenvinne sin opprinnelige form etter å ha blitt strukket, bøyd eller presset”* (Gunnestad, 2014, s. 324). Hvis vi ser det i sammenheng med mitt tema, er det barn som klarer seg gjennom mye motgang, vanskeligheter eller traumer. Dess tidligere vi klarer å hjelpe barna som trenger det, dess lettere kan det være for barnet å få en videre positiv utvikling. De kan da få en positiv utvikling selv om de har hatt mye motgang (Gunnestad, 2014, s. 324). I et- til fireårsalderen er det ganske vanlig med minst ett aggresjonsutbrudd per dag. Hos 3,5 prosent av fireåringene finner de atferdsvansker som er alvorlige og som varer over lengre tid. Dette er barn som skriker, slår og som kan virke uforutsigbare for resten av barna. Dette vil også komme frem både hjemme og i barnehagen. Barna som viser aggresjon over tid, og hvor aggresjonen varer lenger enn det som er forventet ut ifra alder bør vurderes knytt til videre oppfølging (Flaten, 2018, s. 146).

Barsøe (2012, s. 17) skriver at hos små barn er det ti gutter for hver jente som har tidlige og alvorlige, utagerende atferdsproblemer (Barsøe, 2012, s. 17). Jenter kan utvikle følelsesmessig modenhet hele et-tre år tidligere enn gutter. Derfor vil jenter tidligere forstå følelser og klare å bearbeide emosjonelle erfaringer gjennom ord og samtaler (Flaten, 2018, s. 73). Jenter har også bedre evne til å organisere de motoriske og språklige ferdighetene sine. Dette vil si at jenter ofte har større kontroll over egen atferd (Flaten, 2018, s. 74). En tror at jenter er mer beskyttet enn gutter for å utvikle atferdsvansker fordi jenter skårer høyere på empati og språkutvikling. Biologisk sett er også gutter mer utsatt for blant annet hyperaktivitet, noe som gjør dem mer utsatt for å få atferdsvansker (Drugli, 2018, s. 68). Når jenter har alvorlige atferdsvansker, er vanskene like stabile som hos gutter (Drugli, 2018, s. 69). Mange flere gutter enn jenter blir henvist til PPT, barnevernet og psykisk helsevern for utagerende atferd. Ved førskolealder er det flere jenter enn gutter som vokser ut av atferdsvanskene (Ogden, 2015, s. 200).

Allerede i førskolealder er det viktig at barn får en positiv emosjonell og sosial utvikling. Dette er fordi det vil ha stor betydning for barnets videre mentale helse, kognitive utvikling og tilpasning i skolen (Drugli, 2018, s. 120). Mange av barna med utagerende atferd viser mangel på sosial kompetanse. Ofte kan det være denne mangelen på sosial kompetanse som kan være grunnlaget for at et barn utagerer (Barsøe, 2012, s. 26). Harter snakker om at sosial kompetanse består av de tre deler - kognitiv, motivasjon og ferdighet (Barsøe, 2012, s. 41). Med «kognitiv» menes evnen til å forstå en sosial situasjon, og analysere hvilke ferdigheter og strategier som er lurt for barnet å bruke i situasjonen. Dette kan være vanskelig for de utagerende barna, fordi de kan ha liten erfaring med å ha et positivt samvær med andre barn, og kan oppleve andre barn som mer fiendtlige (Barsøe, 2012, s. 41). Den ferdighetsmessige delen handler om barnets ferdigheter når det kommer til det å skulle være sammen med andre. Motivasjons-delen handler om hvor vidt barnet har lyst til å være sammen med, og samhandle med andre (Barsøe, 2012, ss. 41-42). Hos barn med utagerende atferd kan en se at de ikke har lyst å være med andre, og at de fort trekker seg unna lek med andre barn og heller løper rundt alene (Barsøe, 2012, s. 42). For at barn skal kunne leke må de ha en viss grad av sosial kompetanse. De må ville leke, forstå hva det handler om og vite hvordan de kan bli med i en lek som allerede har startet (Barsøe, 2012, s. 48). Når barn skal leke, må de ha opplevd det de skal leke. For eksempel må de ha sett en katt, for å kunne leke at de er en katt. Videre må de kunne klare å opprettholde og videreutvikle leken de er i. Disse egenskapene går ofte av seg selv for mange, og dette er også noe de lærer ved å leke med andre barn. For de utagerende barna kan det være at de mangler lekekompetanse, som kan gjøre at de ikke vil eller klarer å lykkes i leken. Her må vi voksne komme inn som støtte (Barsøe, 2012, s. 49). Sollesnes (2018, s. 45) skriver *“Sosial kompetanse læres og utøves i samspill med andre”*. For noen barn er denne læreprosessen vanskelig, mens for andre barn er den lett. Sosial kompetanse er noe vi bruker hver dag i ulike sammenhenger. De som ikke tilegner seg denne kompetansen vil gjerne slite i mange sosiale situasjoner (Sollesnes, 2018, s. 45). Sosial kompetanse handler om at en har, og vil bruke de nødvendige kunnskapene, tenkningen og ferdighetene en trenger for å klare sosiale mål (Ogden, 2015, s. 27). *“Sosial kompetanse består av sosiale ferdigheter og kunnskap om når, hvor og hvordan en skal anvende disse”* (Ogden, 2015, s. 27). Hvis barn har atferdsproblemer kan det forklares som manglende sosial kompetanse. Det kan for eksempel skyldes at de ikke har lært seg den nødvendige kompetansen eller at de ikke tar kompetansen i bruk (Ogden, 2015, s. 26). Det er mange barn som ser at de får mer oppmerksomhet ved å utvise negativ atferd (Ogden, 2015, s. 27).

Drugli (2018, s. 135) sier at hva som blir sett på som alvorlige atferdsproblemer vil variere ut ifra hvilken alder barna er i, det vil også endres over tid og variere fra kultur til kultur (Drugli, 2018, s. 135). Noen forhold ved barnehagen kan gjøre at det skaper vansker hos barn som ikke har det fra før. Andre forhold kan føre til at vanskene til et barn kan øke, mens i noen forhold kan barns atferdsvansker reduseres (Drugli, 2018, s. 136). For at vi som jobber i barnehage skal forstå atferdsvansker, må vi se på hvert enkelt barn. Det som fungerer for et barn, vil ikke nødvendigvis fungere for et annet. Vi må forstå hvert enkelt barn i den

konteksten de er i (Drugli, 2018, s. 136). Barn med utagerende atferd blir ofte møtt med negative reaksjoner fra jevnaldrende og pedagoger. Dette kan føre til at barnet får store vanskeligheter med å videre tilpasse seg disse miljøene. Når et barn får mange negative reaksjoner kan dette på sikt føre til at barnet utagerer mer over tid. Barn som har atferdsvansker kan spesielt streve med å fungere sammen med jevnaldrende (Drugli, 2018, s. 137). Ingen klarer å objektivt fatte det som skjer rundt en selv. Vi tolker ting som skjer basert på verdier, tidligere erfaringer og kulturen vi er vokst opp i (Barsøe, 2012, ss. 23-24). Barsøe (2012) mener at respekt for andre handler om å respektere andres opplevelse av ting. Og at det de opplever er akkurat like sant for dem, på samme måte som at det jeg opplever er sant for meg. Videre sier hun at hvis mennesker bare ser på verden som et sted som vil en vondt, og hvor alle er ute etter en, så blir det både slitsomt og problematisk (Barsøe, 2012, s. 24). Når et barn ser på verden på denne måten, trenger de å se at andre vil at de skal ha det bra (Barsøe, 2012, s. 24). De siste årene har interessen for utagerende atferd hos små barn økt blant forskere og praktikere. Dette har økt forståelsen for hva som påvirker utviklingen. Eksempler på dette kan være at foreldre sier en ting og gjør noe annet, eller opplevelsen av en alt for streng oppdragelse. Barns utvikling kan også påvirkes av foreldres sykdom, som for eksempel depresjon (Ogden, 2015, s. 69). Det finnes en rekke symptomer som kan skille mer alvorlige atferdsvansker fra ventet negativ atferd hos barn. Blant dem er intense og daglige sinneutbrudd, aggresjon og trass som påvirker både samspill med andre og barnet selv (Drugli, 2018, s. 51).

2.3 Impulskontroll

“Førskolebarn generelt jobber med å få styr på impulsene sine. For dem er det svært liten avstand mellom det å få en impuls og det å reagere med handling” (Barsøe, 2012, s. 24). Dette er helt vanlig. Men barn må lære seg at de ikke alltid kan følge impulsene sine, for eksempel når de leker med andre barn og er sammen med andre mennesker. For mange barn skjer denne utviklingen automatisk. Barn må lære seg hva som er sosialt akseptabelt og ikke – at man ikke skal slå, bite, sparke, eller ta leker fra andre selv om en vil ha dem. Det kan også handle om å vente på tur, slippe til andre, inngå kompromiss og høre på andre, men dette kommer gjerne når de blir litt eldre (Barsøe, 2012, s. 24). Utfordringen med utagerende barn, og generelt barn med lav impulskontroll er at andre barn ikke vil leke med dem. Uforutsigbare reaksjonsmønstre kan føre til at andre barn føler seg utrygge i lek med et barn med atferdsvansker. Dette er viktige årsaker til at barn med lav impulskontroll trenger hjelp så tidlig som mulig (Barsøe, 2012, s. 25). Hvis vi tenker på det lange løp, resten av barnets liv, er det viktig at vi allerede i barnehagen klarer å hjelpe barnet med å utvikle en atferd som ikke gjør at andre barn blir redd for barnet. Da kan vi forebygge at barnet blir sosialt skjevutviklet og hjelpe det med å få venner, noe som igjen kan gjøre selvbildet til barnet større (Barsøe, 2012, s. 25). Impulskontroll er noe som må læres, og for barn med utagerende atferd kan dette være vanskeligere enn for andre barn (Barsøe, 2012, s. 25).

2.4 Relasjon

Det meste av emosjonell og sosial utvikling skjer i samspill og relasjon med andre mennesker. Noen mennesker har større påvirkning på oss enn andre. For små barn vil det først og fremst være familien som bidrar til barnets atferd. Når barnet blir eldre vil også de som jobber i barnehagen påvirke barnets atferd, fordi personalet daglig er med barnet. Ulike barn vil utløse ulike reaksjoner hos hverandre, og de ulike barna vil utløse ulike reaksjoner hos de voksne (Flaten, 2018, ss. 51-52). I relasjonen mellom voksne og barn er det den voksne som vil ha maktposisjonen (Flaten, 2018, s. 52). Mennesker påvirker hverandre når de er sammen, dette vil videre påvirke miljøet de befinner seg i. De menneskene vi har en god relasjon med vil påvirke oss mer, enn de menneskene vi har en mindre god relasjon med. Vi overfører kunnskap og holdninger. Barn lærer ubevisst og ved at vi er der sammen med dem. Som barnehageansatte er vi pålagt å ha en relasjon til barna, og vi kan ikke velge å gå inn eller ut av en relasjon (Flaten, 2018, s. 83).

Hvis et barn ikke har gode erfaringer med voksne, er det veldig vanskelig for barnet å klare å leke med andre barn. Derfor er det viktig å skape gode relasjoner mellom i hvert fall én voksen i barnehagen og barnet med utagerende atferd, og dette må være det første en begynner med (Barsøe, 2012, s. 156). Når vi skal skape denne gode relasjonen er det en del ting vi må tenke på i barnehage. Hvilken voksen ser det ut til at barnet foretrekker? Hvilken voksen ønsker og har mulighet til å ha ansvaret for barnet? Den voksne personen må ha de indre forutsetningene som skal til, og må tåle å bli kalt stygge ting uten å ta det personlig. En må også ha god impuls kontroll og klare å se barnets positive sider, selv om det skjer mye negativt (Barsøe, 2012, s. 156). Sosiale ferdigheter og gode relasjoner har stor betydning for barnets sosiale kompetanse (Barsøe, 2012, s. 44). For at vi skal få en sunn og positiv utvikling er det viktig med gode relasjoner. Dette påvirker utviklingen vår gjennom hele livet (Ogden, 2015, s. 64). Det er en tydelig sammenheng mellom relasjonen voksen-barn og barns atferd og språk når de er fem år (Ogden, 2015, ss. 64-65).

Barn som har atferdsvansker kan være dårligere likt av pedagogene. Dette kan føre til at de får mindre støtte på det sosiale og faglige, og samtidig mer negativ enn positiv tilbakemelding i forhold til andre barn (Drugli, 2018, s. 141). Det er viktig at disse barna opplever å ha en støttende lærer, som gir ros og belønning, og som dermed legger grunnlaget for en nær og positiv relasjon. Over tid vil dette redusere atferdsvanskene til barnet, og sørge for en mer positiv tilpasning til miljøet (Drugli, 2018, s. 142). I tråd med argumentene over kan vi se at relasjonen mellom voksen-barn kan fungere enten som en risikofaktor eller som en beskyttelsesfaktor for barnet (Drugli, 2018, s. 142).

2.5 Personalet og arbeid i barnehagen

Når vi jobber med barn med utagerende atferd må vi endre holdningene og tilnærmingene våre. Vi må prøve å forstå barnet, istedenfor å korrigere det. Da vil vi få en bedre relasjon med barnet, og det vil fange opp våre positive holdninger. Det er naturlig å kjenne på ulike følelser som avmakt, oppgitthet, irritasjon,

utilstrekkelighet og mislykkethet når en jobber med denne problematikken i barnehagen (Kinge, 2015, ss. 10-11). Når vi jobber med utagerende atferd i barnehagen er det viktig at vi kan se forskjell på normalt sinne og alvorlige atferdsvansker hos barn (Drugli, 2018, s. 49). Gjennom barndommen og tenårene vil cirka fire prosent av barn ha et stabilt høyt nivå av aggresjon (Drugli, 2018, s. 49). De siste årene er det blitt større fokus på tidlig innsats. Hvis vi bare går noen år tilbake i tid var det mer fokus på det å vente å se, - dette fikk mye kritikk. Når barn i flere aldersgrupper begynte å gå i barnehagen, ble det større fokus og interesse og forske på alle aldersgrupper i barnehagen. Og med det har vi også fått større kunnskap for tidlig innsats. Vansker kan komme til syne tidlig, og ved tidlig innsats betyr ikke det nødvendigvis at vi kan hindre at vanskene utvikler seg, men vi kan redusere omfanget av vanskene (Flaten, 2018, s. 132).

Når en jobber med barn med utagerende atferd, er det vårt ansvar som voksne i barnehagen å legge til rette for at de får utviklet repertoaret sitt. Vi må også passe på at de får vist andre sider ved seg selv enn de negative. På grunnlag av dette må vi vite hva som er god sosial kompetanse og hvordan den kan utvikles (Barsøe, 2012, s. 26). Barn med utagerende atferd og andre barn vet godt at de ikke skal slå. Problemet er som oftest ikke at de gjør som de gjør fordi de ikke vet bedre. Men de klarer ikke å stoppe, selv om de har lyst. Dette har med den lave impuls kontrollen å gjøre. Når et barn for eksempel slår, er det fort at den voksne forklarer for barnet at det den gjør er galt og hvorfor. Videre vil den kanskje forklare at det er vondt, og at de andre ikke vil leke med barnet når den gjør sånne ting. Det er ikke dette barnet trenger. Barnet trenger at den voksne hjelper til med å stoppe impulsene sine (Barsøe, 2012, s. 165). Barsøe (2012, s. 165) skriver at hun har hatt god erfaring med å hindre utageringer før den skjer og utvikle gode mestringsstrategier. For at dette skal fungere er det viktig at den voksne og barnet har en god relasjon. Dette er for at barnet skal forstå at den voksne gjør det for å hjelpe, ikke at den gjør det for å være 'slem' (Barsøe, 2012, ss. 165-166). I arbeid med utagerende barn er det fort å irettesette, vise oppgitthet og bebreide barnet. Dette skal vi heller ikke gjøre, fordi det er feil å bebreide barn for noe de ikke kan noe for (Barsøe, 2012, s. 163). En skal kartlegge i hvilke situasjoner og med hvem utageringen skjer. Da kan en se på hvordan en kan organisere personalet. En kan også finne ut om barnet føler seg alene eller utrygt før eller i situasjonen (Barsøe, 2012, s. 166). Ofte er det bedre å forebygge en hendelse, enn å reparere den etterpå. Derfor må personalet hele tiden være tilstede sånn at de har muligheten til å forebygge. Hvis en skal klare å forebygge en hendelse, må en selvfølgelig ha forutsetninger for å se hva barnet har til hensikt å gjøre. Dette kan en ofte se på kroppsspråket og mimikken til barnet (Barsøe, 2012, s. 166).

Når en ser at et barn er på vei til å utagere kan det ofte være nok at den voksne sender et blick, eller at en sier navnet til barnet lavt og rolig. Noen ganger må en også hindre et slag fysisk, da kan en si med rolig stemme, at det ikke er lov til å slå. Da kan barnet etter hvert ved å bli stoppet, lære seg å stoppe selv. Er du såpass langt unna når en utagering skjer at du ikke kan stoppe det fysisk, er det viktig at du ikke roper barnets navn. Da skal en heller rope for eksempel 'stopp!', og forklare for barnet hvorfor du ropte når du er kommet frem. Grunnen for at en ikke skal rope barnets navn, er fordi det har en tendens til å allerede bli

ropt for ofte. Dette kan videre føre til at disse barna blir til syndebukker (Barsøe, 2012, s. 167). Det kan være mye som gjør at barnet viser trass eller utagerende atferd. Det kan være en reaksjon på konflikt med andre, eller ting i miljøet som stresser barnet. Det kan være en reaksjon på hendelser barnet utsettes for, eller det kan være et forsøk på å mestre noe som er vanskelig for barnet. Derfor er det viktig at vi først ser på om det er ting i miljøet som gjør at barnet utagerer (Drugli, 2018, s. 49). Hvis barnets atferd gjør at det blir vanskelig for familie og jevnaldrende, både i skolen og barnehagen burde vi passe ekstra på. Det er et tydelig tegn på at barnets atferd og vansker er alvorlige, og at vanskene kan gå ut over barnet selv og dens omgivelser (Drugli, 2018, s. 49).

Det som trengs når en jobber med barn med utagerende atferd er at personalet har felles holdninger og strategier som følges av alle. I tillegg må en ha tiltak som passer for det individuelle barnet (Drugli, 2018, s. 140). De som jobber i barnehagen er gode informanter når det kommer til hvordan et barns atferdsvansker opptrer. Når vi skal observere og beskrive dette må vi legge vekt på hva barnet faktisk gjør, og skille dette fra hvem barnet er (Drugli, 2018, s. 83). Det er fort at vi tolker barnets atferd når vi skal kartlegge atferden, men vi skal kun legge vekt på *“konkrete beskrivelser av barnets atferd”* (Drugli, 2018, s. 83). Når en som pedagog skal jobbe med å forebygge utagerende atferd må vi forklare for barna hva som er uønsket atferd og hvilke konsekvenser den vil få. Noen barn vil unngå å vise utagerende atferd hvis de vet om konsekvensen på forhånd. De må også vite hvilken positiv atferd som forventes av dem, da dette gjør at mange barn ønsker å følge de forventningene som stilles. Det er videre viktig å jobbe med og bygge opp positiv atferd og sosial kompetanse (Drugli, 2018, s. 155). På den andre siden er det også viktig at personalet får støtte, feedback og veiledning når de jobber med metodene (Drugli, 2018, s. 156). Å jobbe med barn med utagerende atferd kan til tider være utfordrende. Mye fordi en ikke kan bruke en mal for å løse atferden. Vi kan lære oss å arbeide med dette, men vi blir aldri helt utlært (Sollesnes, 2018, s. 113). Når vi jobber med denne problematikken er personlige egenskaper viktig, men ikke så viktig at ikke alle kan klare det. Vi må være bevisste på at vi må gi av oss selv. Dette kan være viktig fordi barnet kanskje trenger å se at en voksen viser seg som den den er. I arbeid med denne problematikken må vi ha i bakhodet at; *“om man framstår som ekte, har man lov til å gjøre feil”* (Sollesnes, 2018, s. 118). Vi som voksne må være var, ydmyk og oppmerksom for å hjelpe barn med utagerende atferd. De trenger voksne som er tilgjengelige og som er tilstede med hele seg (Kinge, 2015, s. 64). Hvis barn med utagerende atferd skal få utviklet sin sosiale kompetanse må de komme seg inn i et positivt samvær med andre. Voksne kan ikke lære disse barna dette, hvis de ikke har muligheten til å være sammen med andre. Har barnet en god relasjon med en eller flere voksne, så er dette et veldig godt utgangspunkt for at barnet kan utvikle vennskap med andre barn på sin alder. Hvis derimot et barn ikke har en god relasjon med noen voksne, så er det vanskelig å få til vennskap med andre barn. På grunn av dette må personalet i barnehagen ha god kunnskap om hva og hvorfor barn trenger sosial kompetanse, i tillegg til hvordan den utvikles (Barsøe, 2012, s. 39). Hvis et barn ikke vil leke med de andre barna kan vi ikke tvinge dem til å leke sammen, men en kan heller spørre seg selv

om hvorfor barnet ikke vil leke med andre (Barsøe, 2012, s. 42). Barn med utagerende atferd trenger mye emosjonell og sosial støtte fra de voksne rundt seg. Dette er for at barna gradvis skal kunne fungere bedre sosialt (Drugli, 2018, s. 137).

I rammeplanen for barnehager (2017, s. 11) står det at barnehagen skal bidra til å utjevne sosiale forskjeller, de skal ha en helsefremmende og forebyggende funksjon. Vi skal fremme barnas fysiske og psykiske helse. Vi skal bidra til barnas trivsel, livsglede, mestring og følelse av egenverd. Vi skal også forebygge krenkelser og mobbing (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 11). Vi skal hjelpe og støtte barna i å mestre motgang og håndtere utfordringer. Barna skal også lære å bli kjent med andres og sine egne følelser (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 11). Med tanke på at vi er i daglig og nær kontakt med barna, så observerer vi og mottar informasjon om barnas omsorgs- og livssituasjon. Derfor skal vi være bevisste på og vite hvordan vi kan forebygge og oppdage hvis barn er utsatt for omsorgssvikt, vold og seksuelle overgrep (Kunnskapsdepartementet, 2017, s. 11). Dette er viktig med tanke på at utagerende atferd kan være en reaksjon for noe som har skjedd med barnet.

3.0 Metode

I denne delen av oppgaven skal jeg skrive om hvilken metode jeg valgte og hvorfor. Videre skriver jeg om pilotstudie. Deretter skal jeg skrive om hvordan jeg fikk tak i mine informanter og hvordan jeg gjennomførte min datainnsamling. Før jeg avslutter med pålitelighet og gyldighet.

3.1 Valg av undersøkelsesdesign

Når jeg hadde funnet ut hva min problemstilling skulle være måtte jeg finne ut hvilken metode jeg ville bruke for å samle inn informasjon til min undersøkelse. Jacobsen (2017, s. 25) sier at vi bør velge den metoden som passer best til problemstilling vi har utarbeidet. Det er to type metoder den kvalitative og den kvantitative. Hvis vi ønsker å få en dypere forståelse og ny kunnskap egner den kvalitative metoden seg godt. I denne type metode bruker vi som oftest få informanter, som også er i sine egne omgivelser (Ringdal, 2013, s. 105). I denne type undersøkelse er dataene i form av ord, setninger og uttrykk (Jacobsen, 2017, s. 56). Den kvantitative metoden bruker en gjerne når en skal finne omfanget av noe, og da bruker en ofte flere informanter (Jacobsen, 2017, s. 25). Forskeren er også ofte langt unna ved bruk av denne type metode (Ringdal, 2013, s. 105). I en kvantitativ undersøkelse blir dataene en samler inn omgjort til tall (Jacobsen, 2017, s. 65). Jacobsen (2017, s.65) sier at i en kvantitativ metode, som er en lukket metode, er det forskeren som i stor grad bestemmer hva det er interessant å få vite noe om, og i stor grad hva svarene skal bli, uten at man får vite noe mer i dybden om hva informantene mener om sitt svar.

Jeg ønsket å komme i dybden på min problemstilling "hva karakteriserer utagerende atferd, og hvordan kan en jobbe med denne problematikken i barnehagen?", derfor valgte jeg en kvalitativ metode. Hadde jeg valgt en kvantitativ metode, hvor dataene hadde kommet frem i form av statistikk og tall ville jeg ikke fått

den samme dybden som jeg ønsket å få undersøkt. Med tanke på at jeg ville komme i dybden på min problemstilling valgte jeg å undersøke ved å intervjuer. *“Et intervju er en samtale med et formål”* (Ringdal, 2013, s. 215). Det finnes både positive og negative sider ved å velge en kvalitativ form for undersøkelse. De sterke sidene ved denne type undersøkelse er at en kan få en åpenhet, og en persons virkelige meninger og forståelse av det en undersøker. Med tanke på at det er en metode hvor en bruker et fåtall informanter kan en fort få en nærhet mellom den som undersøker og informanten (Jacobsen, 2017, s. 61). Det som kan være negativt ved å velge denne type metode er at det er tidkrevende (Jacobsen, 2017, s. 62). Dette var noe jeg tenkte mye på før jeg skulle spørre mine eventuelle informanter. Ikke for min egen del, men fordi jeg vet at i en travel barnehagehverdag er det ikke alltid så lett å finne tid til andre ting, som ikke omhandler barna. Jeg tenkte også at det kanskje ikke var så mange som var interessert i å bruke sin fritid på dette. Andre negative sider ved denne metoden kan være at det er vanskelig å tolke svarene en har fått, fordi i et intervju vil det komme såpass mange ord, og i motsetning til i en kvantitativ metode hvor dataene vil ende i tall, vil dataene i en kvalitativ metode være ganske ustrukturerte og det vil være vanskeligere å ordne dem i oversiktlige kategorier. I ettertid av intervjuet vil derfor bearbeidingen av dataene være tidkrevende (Jacobsen, 2017, s. 63). Gyldigheten er også en negativ side ved den kvalitative metoden. Dette er fordi en har såpass få informanter, det en finner av informasjon kan være vanskelig å si om gjelder for andre personer enn informantene selv (Jacobsen, 2017, s. 63). Siden jeg kun har intervjuet to pedagoger til min oppgave, vil gyldigheten bli en svakhet med min undersøkelse. Dette vil jeg komme mer tilbake til senere i oppgaven.

3.2 Pilotstudie

Før jeg skulle gjennomføre mine intervjuer, hadde jeg et pilotstudie med en styrer, som også jobber på avdeling. Jeg spurte henne fordi jeg vet at hun har mye erfaring fra barnehage og at jeg ville få konstruktive og gjennomtenkte, svar og tilbakemeldinger. Jeg ville også ha tilbakemelding fra styreren hvordan hun syntes spørsmålene fungerte. Hun hadde mange gode tilbakemeldinger som også fikk meg til å se at ikke alle spørsmålene fungerte like godt som jeg hadde håpet. Og hun fikk meg til å reflektere enda mer over mine egne spørsmål. Underveis i pilotstudie så jeg at noen av de ulike spørsmålene egentlig var veldig like. Disse valgte jeg å ta vekk, et par erstattet jeg med andre spørsmål, og et par skrev jeg om litt sånn at jeg muligens får et annet svar enn jeg ville fått i utgangspunktet. I noen av spørsmålene tok jeg bort noen ord, eller tilføyde noen ord. Jeg så at det var et par av spørsmålene der jeg selv skjønnte hva jeg mente, men min informant skjønnte ikke helt hva jeg ville frem til med spørsmålet. Da snakket vi om det og hun kom med noen tips om hvordan jeg kunne stilt spørsmålet annerledes. Jeg hadde også et par spørsmål som var ganske lukket, dette klarte jeg ikke se selv før jeg sa dem høyt. Da skjønnte jeg at til disse spørsmålene måtte jeg enten legge til noen oppfølgingsspørsmål, eller omformulere dem. Jeg er veldig glad for at vi må gjennomføre pilotstudie. Dette hjalp meg mye til å reflektere over mine egne spørsmål, og om jeg hadde

fått med alt som jeg ville spørre om. Det å snakke høyt om spørsmålene og diskutere spørsmålene hjalp meg mye med å få en ferdig intervjuguide.

3.3 Informanter og intervju

Når jeg skulle finne informanter til mine intervju begynte jeg først å tenke på om jeg visste om noen som var interessert og hadde erfaring med temaet jeg skulle skrive om. Jeg tenkte da på et par pedagoger i en barnehage hvor jeg tidligere var i praksis. Jeg visste at de var veldig interessert i temaet, fordi det var noe vi ofte snakket om og diskuterte når jeg var i praksis der. Olav Dalland (2018, s. 57) sier at hvis en velger å undersøke de som en tror har noe å fortelle om, eller som er interessert i akkurat det en vil vite mer om, så kalles det for et strategisk utvalg (Olav, 2018, s. 57). Jacobsen (2017, s. 114) sier at en informant er en som ikke representerer selve gruppen, men en person som har god kjennskap til gruppen en skal finne noe ut om. Derfor valgte jeg å intervju pedagogiske ledere. Jeg tenkte litt på hvordan jeg ville spørre disse personene jeg skulle intervju, om de ville være mine informanter. Jeg valgte å reise personlig i barnehagen for å spørre dem. Dette var fordi jeg følte det ble mer personlig, og tenkte at det var lettere å reise i barnehagen å forklare hva jeg ville intervju dem til, og svare på eventuelle spørsmål de hadde til meg. Jeg tenkte også at det var lettere å finne en tid for intervjuene hvis jeg møtte opp personlig. Begge syntes det hørtet veldig spennende ut og takket ja, det eneste de bekymret seg for var som jeg nevnte tidligere, når skulle de få tid. De fant ut at det beste var om jeg kom en dag de hadde planleggingstid. De fikk nummeret mitt sånn at de kunne kontakte meg hvis de så at de ikke fikk tid til plantid denne dagen., men dette var noe de begge ville hjelpe meg med. Før intervjuene sendte jeg ut et samtykkeskjema (vedlegg 1), med informasjon om hva, hvordan og hvorfor jeg ville intervju dem, sånn at de kunne ta stilling til om de fortsatt ville delta på intervjuet. Den ene pedagogiske lederen jobber på småbarnsavdeling, og den andre pedagogiske lederen jobber på storbarnsavdeling. Jeg så under intervjuene at det kanskje hadde vært lurt å intervju to pedagogiske ledere i to ulike barnehager i stedet for i samme barnehage. Dette er fordi jeg fikk en del av de samme svarene på noen av spørsmålene. Men samtidig synes jeg det var interessant å se hvor ulike svar jeg fikk på noen av spørsmålene i forhold til at de jobber i samme barnehage. De har begge en del erfaring og jobber målrettet og mye med dette temaet i barnehagen.

Før mine intervjuer laget jeg ferdig intervjuguiden (Vedlegg 2) i forhold til det jeg fikk frem at fungerte/ikke fungerte under pilotstudie. Jeg valgte å ikke sende denne på forhånd av intervjuene, noe jeg fikk inntrykk av at begge informanter synes var helt greit. Begge mine informanter hadde mulighet til å gjennomføre intervjuene på dagen som vi hadde planlagt. Jeg reiste så opp i barnehagen for å gjennomføre intervjuene. Det første intervjuet mitt varte i 25 minutter, og det andre intervjuet varte i 40 minutter. Jeg hadde på forhånd gitt informasjon til informantene mine, om at jeg kom til å bruke båndopptaker under intervjuene. Jeg valgte å bruke båndopptaker for at jeg lettere kunne holde samtalen, at jeg skulle slippe å fokusere så mye på å skrive ned det som ble sagt og for at jeg etter intervjuene kunne få det de hadde sagt ordrett. De

skjønte dette og hadde ikke noe problem med at jeg brukte båndopptaker, og jeg følte heller ikke at det var noe forstyrrende med å bruke dette under intervjuene. Etter intervjuene valgte jeg å transkribere intervjuene, selv om vi fikk beskjed om at vi ikke nødvendigvis trengte å gjøre dette. Jeg valgte å gjøre dette for å lettere få en oversikt over dataene jeg hadde fått inn, og tenkte at det var lettere å bruke dataene hvis jeg hadde skrevet dem ned.

3.4 Pålitelighet og gyldighet

Jacobsen (2017, s. 53) sier at undersøkelsesdesignet vi velger å bruke har store konsekvenser for hvordan gyldigheten på undersøkelsen er, den har også betydning for påliteligheten (reliabiliteten) til undersøkelsen. Gyldigheten (validiteten) i en undersøkelse går ut på om vi får svar på problemstillingen, om vi måler det vi har lyst å måle i undersøkelsen (Jacobsen, 2017, s. 110). Pålitelighet går ut på om vi får det samme resultatet, ved å gjenta samme bruk av metode og undersøkelse (Ringdal, 2013, s. 96). Det går også ut på om hvordan undersøkelsesdesignet vi har valgt kan påvirke resultatet i undersøkelsen (Jacobsen, 2017, s. 53).

Pålitelighet og gyldighet kan vi bruke for å vurdere hvordan kvaliteten på resultatet er (Ringdal, 2013, s. 96). Når en har en undersøkelse er det viktig at vi prøver å gjøre problemene rundt gyldighet og pålitelighet mindre. En må vurdere om resultatet en har kommet frem til er gyldige og til og stole på. Vi må være kritiske til kvaliteten av resultatene vi har kommet frem til i undersøkelsen når det kommer til gyldighet og pålitelighet (Jacobsen, 2017, s. 143). Med tanke på at jeg i min undersøkelse kun hadde to informanter, som jeg i tillegg hadde kjennskap til fra tidligere, gjør det at gyldigheten og påliteligheten i min undersøkelse er ganske svak. Dette er fordi med typen metode jeg har brukt så er en av svakhetene at en får et problem med at disse informantene kanskje ikke er representative for andre enn seg selv (Jacobsen, 2017, s. 62). Det vil si at en får et problem med den eksterne gyldigheten, som vil si om resultatene vi har funnet i undersøkelsen kan generaliseres fra de få informantene en har, til en større gruppe som ikke har blitt undersøkt (Jacobsen, 2017, s. 152). At jeg i tillegg hadde kjennskap til mine informanter fra tidligere kan gjøre at jeg kan ha problemer med å stille kritiske spørsmål og kommentarer (Jacobsen, 2017, s. 63). En annen ting som kan gjøre at påliteligheten svekkes i en undersøkelse, er at den som forsker er slurvete og lite oppmerksom når den skriver ned under intervjuet og når den analyserer dataene i undersøkelsen (Jacobsen, 2017, s. 157). De beste dataene vi kan klare å få, er dem som blir registrert. Derfor er det viktig å bruke båndopptaker under intervju, fordi menneskers hukommelse ikke er skapt til å huske på all den detaljerte informasjonen som kommer i et intervju. Disse gir den som forsker en fullstendig gjengivelse av det som har blitt sagt under intervjuet (Jacobsen, 2017, s. 158). Siden jeg valgte å bruke båndopptaker under mine intervju vil dette styrke påliteligheten i min undersøkelse.

4.0 Empiri

I denne delen av oppgaven vil jeg først presentere mine informanter, før jeg videre representerer funnene i min datainnsamling. Jeg har valgt å dele inn empiri delen i fire deler. Jeg bruker fiktive navn når det kommer til mine informanter.

Kari har jobbet i barnehage i 25 år, i tillegg til at hun har to år som aupair i USA. Hun har 30 studiepoeng i veiledningspedagogikk. Hun var ferdig utdannet førskolelærer i 1993 og begynte da som kombinert styrer og avdelingsleder, og jobbet som det i fem år. Nå jobber hun som pedagogisk leder på storbarnsavdeling.

Anne har jobbet i barnehage i cirka 20år. Hun har førskolelærerutdanning og 30 studiepoeng i spesialpedagogikk. Hun sier selv at hun er veldig opptatt av å jobbe med denne problemstillingen i barnehagen, og at det er disse barna som ligger nærmest hjertet hennes, fordi hun har jobbet så mye med dette i barnehagen. Nå jobber hun som pedagogisk leder på småbarnsavdeling.

4.1 Utagerende atferd

For at jeg skulle få inntrykk av hva informantene la i begrepet utagerende atferd, valgte jeg å starte intervjuet med å spørre om dette. Anne sier at det kan være så mye, men hun tenker mest på de som har vansker med å styre seg og gjør impulsive ting. De barna som er litt voldsom med andre og som har et behov for å bruke kroppen masse, og har vanskeligheter med å sitte stille. Som jeg nevnte i innledningen min, sier hun det jeg tenkte, at det er fort gjort å tenke ADHD med engang. Men hun mener at det trenger det på ingen måte å være. Kari svarer at hun tenker på de barna som har utfordringer med å sitte i ro og ta imot beskjeder. I tillegg til at barnet har en indre uro som de ikke klarer helt å styre. Hun sier at hun opplever de barna som veldig lite forutsigbare. Hun kom med et eksempel fra da hun leste bok med et barn, hvor hun ut av det blå fikk en knyttneve i munnen. Hun sier også at istedenfor å ta kontakt på en måte andre barn ville tatt kontakt på, blir de ofte heller fysiske.

Anne sier om hennes erfaring i forhold til utagerende atferd at hun som regel har hatt en eller annen på avdeling. Det er sjeldent hun har opplevd å ikke ha et barn med utagerende atferd på avdeling. Men hun har hatt tilfeller i mildere grad, og de mer ekstreme tilfellene. Kari derimot føler hun har hatt lite av det på avdeling. Hun sier hun har vært borti barn med ADHD og barn som har hatt vansker, men jevnt over så har det vært lite.

Det Anne synes er vanskelig med utagerende atferd er å finne ut hvorfor barnet utagerer, fordi det er så lett å tenke ADHD. Som hun sier så kan for eksempel omsorgssvikt ha de samme symptomene, så hun synes det er veldig vanskelig å skille. Hun mener at barna som utagerer har et behov for noe når de oppfører seg sånn. Hun ser også at resten av personalet sliter med det samme. Anne sier også at det er vanskelig når barn reiser hjem med klore- og bitemerker og nesten alt personalet kan si er *“vi jobber med saken”*. Som hun sier *“det er jo klart at de reagerer jo foreldrene også... .. så det er litt av den vanskelige biten, at ikke*

alltid andre foreldre skjønner''. Kari sier at det vanskeligste er uforutsigbarheten. Hun skulle ønske hun klarte å komme i forkant hver gang. Noen ganger klarer du det, og det er en seier i seg selv sier hun. Hun sier også at du kan ha gode intensjoner, men det er ikke alltid de gode intensjonene fungerer akkurat der og da. Videre sier hun at det er vanskelig når barnet mangler impuls kontroll, fordi at en aldri vet hva som kommer. Også sier hun det er vanskelig å se hvorfor barnet utagerer noen ganger, om det er fordi barnet ikke får det som den vil, eller om det er fordi livet går imot.

4.2 Barn i samspill og lek

Anne sier at i samspill og lek med andre så er det ofte vanskelig med impuls kontrollen til barnet med utagerende atferd. Barna vet i teorien at de ikke skal gå bort å dytte et annet barn for eksempel, men så klarer de ikke la være å gjøre det. På de mindre barna kan en ofte se at det er språket de sliter med, så da blir det vanskelig å uttrykke seg. Da kan det fort bli til at de biter eller slår når de blir sinte. Videre sier hun at det som oftest går over etter hvert som språket kommer. Noe de ofte har sett i barnehagen er at det hjelper å leke i mindre grupper, selv om det nødvendigvis ikke gjelder alle. For de utagerende barna kan det bli vanskelig når det skjer mye rundt, de blir fort urolige og det blir vanskelig for dem å ta inn alt. Barna vil gjerne få med seg alt som skjer, og da blir det fort at det blir mye frem og tilbake. Anne sier videre at de prøver å få til å ta med seg et eller to barn på puterommet alene. Da prøver personalet å stoppe andre fra å komme ned, sånn at barnet med en voksen og eventuelt et annet barn får ro til å leke. Uten at det skjer mye annet rundt. Hun sier at det da ofte går veldig bra i leken. Hun ser også at når det skjer uforutsigbare ting i barnehagen, som for eksempel karneval, så blir de utagerende barna mer urolige. Hun tror at disse barna trenger rutiner og å vite hva som skal skje. Hun sier at hun ser forskjell på leken ute og inne. Hun mener dette er fordi at det inne er trangere og flere mennesker på mindre areal. Ute kan de herje mer og få utløp for sin indre uro. Så hun mener at det kan gå bedre ute. Hun legger til at det fort kan bli verre når det kommer noen tett på dem, at det da blir lettere å utagere. Kari ser at det fungerer godt så lenge det er voksne tett på, som regulerer og kommer med gode innspill. Voksne som er tydelige, og som prøver å holde alt i sjakk. Hun sier videre at hun synes dette er viktig fordi det også kan gjøre hverdagen til den som er utagerer lettere. Når hun snakker om regulering, tenker hun også at det er viktig å regulere i forhold til antall barn. Hvor mange barn skal en ha for at leken fortsatt skal være god? Noen ganger er det lurt at det bare er det utagerende barnet og en til, andre ganger kan det fungere godt med tre-fire stykker. Men hun sier at uansett hvor mange de er, er det viktig som voksen i barnehagen å være tett på barna med utagerende atferd. Kari mener i motsetning til Anne at en ikke nødvendigvis ser noen forskjell på leken inne og ute. Hun mener det kommer an på dagsformen til barnet. Hun sier at de kanskje trenger mer rom rundt seg, men at de er heldige i barnehagen og har et puterom som barna kan ha fysisk lek på. Videre sier hun at leken inne og ute kan være lik for barn med utagerende atferd. Så lenge det blir lagt til rette for det. Det er klart at det er mer rom å bevege seg på ute. *''Men det å bevege seg er jo ikke utagerende atferd i seg selv''*.

Hun mener det er viktig å skille på hva som er ren aktivitet og hva som er utagering. Men hun tror også det lettere blir konflikter inne, enn det gjør ute.

4.3 Relasjon

Anne føler ikke alltid at de barna med utagerende atferden har blitt møtt på den måten de burde. Hun tror at noen av de ansatte synes det er vanskelig når de stadig må korrigere og kjeffe på barnet som utagerer. Som igjen kan medføre at de får en dårlig relasjon til barnet. Hun har erfart at det er viktig å jobbe, prate og hjelpe hverandre med å finne de positive sidene hos barnet. Når du gir barnet mye positivt, og viser at du er glad i det, vil du også se at det kommer til uttrykk hos barnet. Jo mer du setter inn i den positive banken til barnet, så blir det lettere de gangene du må korrigere. Kari har kjent mye på at de utagerende barna ofte blir syndebukker, og derfor føler hun det er så viktig å være tett på barna sånn at du unngår det. Hun mener det er viktig å stille spørsmålet 'hva skjedde faktisk i forkant?' til de barna som begynner å skrike uten at barnet var tilstede engang. Hvis barnet får skylden uansett hva den har gjort eller ikke gjort, har en tapt fordi at du da ikke klarer å hjelpe barnet. Da vil du ikke klare å hjelpe barnet til å bygge seg opp. Det er viktig å være raus og framsnakke sier hun. Hun er også veldig opptatt av å ha fokus på hva hun kan gjøre for å lette hverdagen til barnet, i tillegg til å ha en god porsjon forståelse og nærhet. Dette sier hun er viktig for at barnet skal kunne ha tillit til en, og at det er her en burde begynne i arbeid med utagerende atferd.

4.4 Personalet og arbeid i barnehagen

Anne sier at det er viktig å dele erfaringer og kunnskap fra kurs de har vært på med resten av personalet. De bruker mye tid på personalmøter for å diskutere utagerende atferd, og enkeltbarn. Dette er for å finne ut sammen hvordan de vil håndtere saken. Dette er for at de skal prøve å oppføre seg noenlunde likt, og ha de samme reglene og klare linjene på avdeling ovenfor barnet. Jeg spurte hun om hun synes det er viktig at de jobber likt. Til det svarte hun at de nødvendigvis ikke trenger å jobbe helt likt, men at alle har samme forståelse for hvor viktig det er med positive tilbakemeldinger for eksempel. *"Det er ofte med på å forsterke atferden hvis de bare får negativ oppmerksomhet hele tiden"*, sier Anne. Før ble det ofte at det ble mye haking på barna med utagerende atferd, i tillegg til at barnets navn ofte ble ropt høyt når negative ting skjedde forteller hun. Videre sier hun at det er vår jobb å prøve å snu det, og gjøre hverdagen deres bedre. Vi må også jobbe med oss selv, i tillegg til å få barna til å få den tryggheten og kjærligheten de trenger i barnehagen. Det er jo ikke alltid en vet hvordan ting er hjemme heller, så derfor er det viktig at vi alle fall sikrer at de får trygghet og kjærlighet i barnehagen. Hun sier at hun ser forskjell nå etter at de har jobbet mye med dette i personalgruppen. Det kommer mye oftere positive kommentarer om barnet fra alle i personalet. Kari sier det samme som Anne om personalmøter og lignende. I tillegg til dette nevner hun tverrfaglige team, helsestasjonen og ppt, som de kan få hjelp og veiledning fra. Hun sier også at selv om de jobber på samme måte, med samme metodikk, så går det også mye på kjemi. *"Du kan faktisk ikke ha samme kjemi med alle"* sier Kari. Gjennom å prate seg gjennom utfordringene har de kommet frem til en

felles strategi/metode som skal brukes i større eller mindre grad. Og dette er hun veldig opptatt av, de gode rutinene og faktisk gjøre og jobbe likt. Videre sier hun at hun synes det er viktig å få frem at det er lov å spørre om noen kan ta over på jobb, og ikke se på dette som et nederlag.

Når jeg spør Anne hva hun tenker er viktig når hun skal arbeide med barn med utagerende atferd svarer hun at det er viktig å ha jevne samtaler med barnet. Når de har disse samtale bruker de verktøyet "musa Marius". Her ser de på bilder av situasjoner musa Marius er i, også snakker de om det som skjer på bilde. Da sier hun at de får en større forståelse for hvordan akkurat dette barnet tenker. Videre forteller hun at det kanskje kunne vær lurt å sette ting i litt mer system, istedenfor å skjerme en lek som har startet hele tiden, kunne de i tillegg også satt opp faste lekegrupper. Hun sier også at det er viktig å gi de positiv oppmerksomhet, noe hun er veldig opptatt av å gjøre. Det er ofte sånn at de får mye negativ oppmerksomhet, og at det blir noen barn som tenker at *"det er bedre med negativ oppmerksomhet enn ingen"*. Hun tenker også det er viktig å rose dem mens andre barn hører på. Dette er for å bryte den onde sirkelen som ofte oppstår. De andre barna hører ofte at det ene barnet blir hakket på - de andre barna skylder på barnet selv om det ikke engang var tilstede. Dette har de jobbet masse med i barnehagen. For Kari er tillit noe av det viktigste i arbeidet. Som hun sier *"det gjelder jo for så vidt i alt arbeid med unger"*. Videre sier hun at for å kunne irettesette og veilede et barn med utagerende atferd må det en god porsjon tillit til. En må være tydelig og ikke stoppe opp, eller gi seg. En må stå for det en har sagt, og ikke gå selv om det er det en kanskje har lyst til å gjøre. I overgangssituasjoner, som hun mener ofte kan være en utfordring, tenker hun det er viktig å forklare for dem hva som skal skje. Det gjør nødvendigvis ikke at alt går prikkfritt, men det gjør det litt lettere. Som Anne også snakket om synes Kari det er viktig med en felles metodikk i barnehage. Det er også viktig å ta i bruk instanser som du kan få veiledning fra. Prøve og feile, repetere, være tydelig og det å erkjenne at en faktisk kan gjøre feil og lære av det. Hun sier også det er viktig å erkjenne *"nå må noen andre ta over, fordi jeg har låst meg helt"*. Når det kommer til konsekvens sier hun at det er viktig å stå for det en har sagt. Gjør du ikke det kan det fort ende med at barnet tøyser grensene. Hun sier også at det til tider kan være vanskelig og avveie om en skal ta barnet ut av gruppen, eller om det egentlig er det barnet håper på. Da blir det ikke noen konsekvens fordi den fikk alenetid med den voksne.

Anne tenker at det er viktig alle fall inne på småbarn å ha faste rutiner, spesielt i begynnelsen. Å skape trygghet sånn at det blir lettere for barna å føle seg trygge nok til å leke, for å forebygge det de kan for utagerende atferd. Videre sier hun at de er veldig opptatt av å sitte på gulvet sammen med barna på småbarn, da føler hun at det blir mer rolig stemning som hun tror hjelper barna med utagerende atferd, alle fall såpass at det ikke eskaleres. Hvis de voksne vimser rundt, blir det fort at barna blir mer urolige også. Kari mener at det som kan være forebyggende er at personalet prater sammen om hva de kan gjøre generelt, og hva de kan gjøre for å lette hverdagen til barna. Videre sier hun at det å komme i forkant og jobbe etter samme metodikk er noe av det viktigste. Det å være enige om hva de skal og ikke skal gjøre.

På spørsmål om det er noe de vil legge til påpeker Anne at det er viktig å finne ut av årsaken til hvorfor et barn utagerer, fordi at det kan være så mye forskjellig. Hun sier at det rett og slett kan være at barnet trenger mye oppmerksomhet, kos, og sitte på fanget. Noen ganger kan det virke som at barnet ikke vil ha det, med ofte så vil de det. Med et barn lagde hun en avtale at når han følte at kroppen ble veldig urolig og han fikk lyst å slå. Og armene gikk uten at barnet ville det, så kunne barnet gå bort i et hjørne på avdeling og slå i puta som var der. Til det tilføyer hun at hun føler det er viktig å finne ting som passer hvert enkelt barn. Hvis barnet kjenner et behov for å gjøre noe er det bedre at han slår på en pute, enn å slå andre. Å komme i forkant er viktig, selv om det ikke alltid er så lett. Men i barnehagen der de jobber prøver de å være litt ekstra tett på de med utagerende atferd, for å lettere kunne være i forkant. Hvis de ser at det er på vei til å skje noe, går de bort og prøver å avlede barnet og finne på noe annet. Kari vil avslutte med å si det samme som Anne, at det er viktig å tenke på at det kan være mange ulike grunner til utagerende atferd. Som for eksempel diagnoser, familiesituasjon og sorgreaksjon. Hun sier også at det er veldig fort å tenke ADHD. Videre sier hun at hun tror at vi sammen kunne klart å hjelpe flere, ved å jobbe mer tverrfaglig. Hun har troen på det å ha et større spekter av fagpersonale i både barnehage og skole. Dette for å få strekt den faglige biten mer avslutter hun.

5.0 Drøfting

I denne delen av oppgaven skal jeg drøfte teorien opp mot empirien, i lys av min problemstilling *“Hva karakteriserer utagerende atferd og hvordan kan en jobbe med denne problematikken i barnehagen?”*. Jeg har valgt å bruke de samme overskriftene i denne delen, som jeg brukte i empiridelen.

5.1 Utagerende atferd

Når Anne snakker om barn med utagerende atferd, tenker hun på de som har vanskeligheter med å styre seg. De som gjør impulsive ting og som fort blir voldsomme med andre. Og de som har vanskelig for å sitte stille og som har et behov for å bruke kroppen masse. Kari tenker at det er de barna som har utfordringer med å sitte i ro, ta imot beskjeder og som har en indre uro som de ikke helt klarer å styre. Videre sier hun at hun opplever disse barna som veldig lite forutsigbare. Det både Anne og Kari beskriver som utagerende atferd mener jeg stemmer godt med det Kinge (2015, s.10) hevder at beskriver utagerende barn. Hun sier de uroer, tester grenser, ødelegger og forstyrrer (Kinge, 2015, s. 10). Barsøe (2012, s. 17) sier også at det kan gjelde for alt fra de som ikke klarer å sitte stille lenge, og som trenger å bevege seg mye, til de som aldri klarer å finne en ro. Og at dette kan bli en utfordring for de som omgås barnet (Barsøe, 2012, s. 17). Dette stemmer også godt overens med både det Anne og Kari beskriver som utagerende atferd. Kari sier for hennes del at det er vanskelig med uforutsigbarheten. Personalet prøver alltid å være i forkant, men det er ikke alltid de klarer det – noe Kari synes er vanskelig. Videre sier hun at det er vanskelig når barnet mangler impuls kontroll, fordi en aldri vet hva som kommer. Barsøe (2012, s. 25) sier at styring av impuls kontroll må læres, og for barn med utagerende atferd kan dette være vanskeligere enn for andre barn. I forhold til

erfaringer rundt utagerende atferd, sier Anne at hun som regel alltid har hatt minst ett slikt barn på avdeling. På den andre siden føler Kari at hun jevnt over har hatt få utagerende barn på avdelingen. Jeg tenker at det kan ha noe med det Flaten (2018, s. 132) sier om hvordan forskere de siste tiårene har vist større interesse for barnehagebarn i alle aldre. Dette har igjen ført til økt fokus på tidlig innsats (Flaten, 2018, s. 132).

5.2 Barn i samspill og lek

Anne mener at i samspill og lek med andre, så er det ofte impulskontrollen til barn med utagerende atferd som er vanskelig. Til dette tilføyer hun at de vet i teorien at de ikke skal gå bort å dytte, men at de ikke klarer å la være å gjøre det. Dette stemmer med det Barsøe (2012, s. 165) sier. Barn med utagerende atferd og andre barn vet godt at de ikke skal slå. Problemet er som oftest ikke at de gjør som de gjør fordi de ikke vet bedre. Men de klarer ikke å stoppe, selv om de har lyst. Da trenger barnet at den voksne hjelper til med å stoppe impulsene sine (Barsøe, 2012, s. 165). Barn må lære seg at de ikke alltid kan følge impulsene sine. Impulskontroll er noe som må læres, og for barn med utagerende atferd kan dette være vanskeligere enn for andre barn (Barsøe, 2012, s. 25). Barsøe (2012, s. 25) sier også at utfordringen med utagerende barn, og generelt barn med lav impulskontroll er at andre barn ikke vil leke med dem. Noe som stemmer godt med det Anne sier.

Anne ser forskjell på leken ute og inne. Dette tror hun er fordi det er flere mennesker på et mindre areal inne. Ute kan de herje mer og få utløp for sin indre uro. Ogden (2015, s. 12) sier derimot at den utagerende atferden ofte kommer til syne i mindre strukturerte situasjoner, for eksempel i uteområdet (Ogden, 2015, s. 12). Dette kan kobles opp mot det Kari sier om at leken inne og ute nødvendigvis ikke er noe forskjellig. At leken inne og ute kan være lik, og at det kommer an på hvordan det blir lagt til rette for det utagerende barnet. Ogden (2015, s. 12) sier også at den utagerende atferden kan komme mer til syne i frileken. Da tenker jeg at det er lurt å gjøre som Anne har erfart, å lage mindre lekegrupper for å unngå dette. I tillegg til at en voksen er tett på, regulerer og kommer med gode innspill, som Kari sier fungerer godt.

5.3 Relasjon

Anne føler at grunnen til at noen i barnehagen får en dårlig relasjon med barn med utagerende atferd, kan være fordi de ansatte synes det blir vanskelig når de stadig føler de må korrigere og kjeft på det utagerende barnet. Hun har erfart at det er viktig å prate sammen, og hjelpe hverandre med å finne de positive sidene hos barnet. Videre sier hun at når du gir masse positivt, og viser at du er glad i det vil det komme til uttrykk hos barnet. Dette kan gjøre det lettere å korrigere barnet, fordi det føler seg sett og verdsatt. Som Flaten (2018, s. 51-52) sier så skjer det meste av emosjonell og sosial utvikling i samspill og relasjon med andre. Ulike barn vil utløse ulike reaksjoner hos hverandre, på samme måte som ulike barn vil utløse ulike reaksjoner hos de voksne (Flaten, 2018, ss. 51-52). De menneskene en har en god relasjon med vil påvirke en mer, enn de mennesker en har en mindre god relasjon med (Flaten, 2018, s. 83). Det som

Anne sier kan også kobles opp mot det Drugli (2018, s.141) sier. Barn som har atferdsvansker kan være dårligere likt av pedagogene. Dette gjør at de får mindre støtte på det sosiale og faglige, de kan også få mye mer negativ tilbakemelding, enn de får positiv, i forhold til det andre barn får (Drugli, 2018, s. 141). Dersom disse barna heller får en pedagog som støtter og bruker strategier som for eksempel ros og belønning. Og i tillegg kommer i en nær og positiv relasjon, så vil dette over tid gjøre at atferdsvanskene kan bli reduserte og barnet vil få en mer positiv tilpasning til miljøet (Drugli, 2018, s. 142). Kari sier at det er viktig med en god porsjon forståelse og nærhet. Hun mener at dette er viktig for at barnet skal kunne ha tillit til en. Videre mener hun at det er dette en burde begynne med i arbeid med barn med utagerende atferd. Det som Kari sier her støttes av Barsøe (2012, s. 156), det er veldig viktig å skape gode relasjoner mellom i alle fall én voksen i barnehagen og barnet med utagerende atferd, og at dette må være det første en begynner med (Barsøe, 2012, s. 156).

5.4 Personalet og arbeid i barnehagen

I barnehagen hvor Anne og Kari jobber bruker de mye tid i personalet til å jobbe med problematikken utagerende atferd. De prøver å jobbe for å bruke de samme reglene og klare linjene på avdeling ovenfor barnet. Gjennom dette arbeidet har de kommet frem til en felles strategi/metodikk som skal brukes i større eller mindre grad. De har blitt enige om hva de skal og ikke skal gjøre. Anne sier at de nødvendigvis ikke trenger å jobbe helt likt, men at de har den samme forståelsen for hvor viktig det er med positive tilbakemeldinger for eksempel. Denne måten å jobbe med denne type problematikk støttes av Drugli (2018, s. 140). Hun sier at det som trengs når en jobber med barn med utagerende atferd er at personalet har felles holdninger og strategier som følges av alle (Drugli, 2018, s. 140). Anne sier også at hun føler det er viktig å finne avledning som passer hvert enkelt barn. Hvis barnet kjenner et behov for å gjøre noe er det bedre at han slår på en pute, enn å slå andre. Dette støttes av Drugli (2018) som sier; vi må ha tiltak som passer for det individuelle barnet (Drugli, 2018, s. 140). Anne sier at hun ser forskjell nå etter at de har jobbet mye med dette i personalgruppen. Nå kommer det mye oftere positive ting om barnet fra alle i personalet. Før de begynte å jobbe mye med denne problematikken i personalgruppen ble barnets navn ofte ropt høyt når det skjedde negative ting, i tillegg til mye haking på barnet med utagerende atferd. Hun sier at det er de voksnes jobb å gjøre hverdagen lettere for barnet. I forhold til å rope navnet til barnet høyt, ser jeg hvor viktig det er å jobbe sammen om denne problematikken i barnehagen. Dette er for at alle skal vite hva en skal gjøre og ikke gjøre. Som Anne sier ble barnets navn ropt høyt mye, før de begynte å jobbe med denne problematikken. Barsøe (2012, s. 167) sier at det viktig at du ikke roper barnets navn. Da skal en heller rope for eksempel 'stopp!', og forklare for barnet hvorfor du sa stopp. Grunnen for at en ikke skal rope barnets navn, er fordi det har en tendens til å allerede bli ropt for ofte. Dette kan igjen føre til at de utagerende barna blir til syndebukker (Barsøe, 2012, s. 167).

Anne sier at vi må også må jobbe med oss selv. Kari sier hun at hun synes det er viktig å få frem at det er lov å spørre om noen kan ta over på jobb, og ikke se på dette som et nederlag. Kinge (2015, s. 10) sier når vi jobber med barn med utagerende atferd må vi endre holdningene og tilnærmingene våre. Dette kan føre til at vi får en bedre relasjon med barnet, og barnet vil fange opp våre positive holdninger (Kinge, 2015, s. 10). Dette henger godt sammen med det Anne sier. Det er også naturlig å kjenne på ulike følelser som avmakt, oppgitthet, irritasjon, utilstrekkelighet og mislykkethet når en jobber med denne problematikken i barnehagen (Kinge, 2015, ss. 10-11). Dette mener jeg passer godt med det Kari sier. Fordi hvis du trenger at noen tar over, kan det være fordi en kjenner på disse følelsene.

Anne mener det er viktig å gi de utagerende barna positiv oppmerksomhet. Fordi det ofte er sånn at de får mye negativ oppmerksomhet. Hun tenker også det er viktig å rose dem mens andre barn hører på. Dette er for å bryte den onde sirkelen som ofte oppstår. De andre barna hører at det utagerende barnet ofte blir hakket på, som igjen kan resultere i at de andre barna skylder på barnet selv om det ikke engang var tilstede. Dette støttes av teorien til Barsøe (2012, s. 26). Hun sier at når en jobber med barn med utagerende atferd, er det vårt ansvar som voksne i barnehagen å legge til rette for at de får utviklet repertoaret sitt. Videre sier hun at vi også må passe på at de får vist andre sider ved seg selv enn de negative (Barsøe, 2012, s. 26). Jeg tenker at ved at de voksne viser barnet med atferdsvansker positiv oppmerksomhet, vil vi også hjelpe barnet med å vise sine positive sider.

Anne og Kari er enige om at noe av det viktigste er å prøve å være i forkant før en utagering skjer, men at dette ikke alltid er like enkelt. Hvis de ser at det er på vei til å skje noe, går de bort og prøver å avlede barnet og finne på noe annet. Barsøe (2012, s. 165) sier at hun har hatt god erfaring med å hindre utageringer før den skjer. For at dette skal fungere er det viktig at den voksne og barnet har en god relasjon. Dette er for at barnet skal forstå at den voksne gjør det for å hjelpe, ikke gjør det for å være 'slem' (Barsøe, 2012, ss. 165-166). I arbeid med utagerende barn er det fort å irettesette, vise oppgitthet og bebreide barnet. Dette skal vi ikke gjøre, fordi det er feil å bebreide barn for noe de ikke kan noe for (Barsøe, 2012, s. 163).

6.0 Avslutning

Formålet med denne oppgaven var å finne ut mer om barn med utagerende atferd, og svare på min problemstilling: *"Hva karakteriserer utagerende atferd og hvordan kan en jobbe med denne problematikken i barnehagen?"*. Gjennom arbeidet med å prøve å besvare denne problemstillingen har jeg forsøkt å bruke relevant teori. I tillegg til dette har jeg hatt datainnsamling fra to pedagoger. I barnehagen blir ofte barna med utagerende atferd sett på som en utfordring. Hvor de voksne til tider kan føle seg litt maktesløse. Jeg ser gjennom å ha lest teori at det kan være veldig mange grunner til at barn utagerer. I forhold til dette tenker jeg at det er ingen grunn til at vår første tanke skal være ADHD. Når det i tillegg er mye som er vanlig gjennom de ulike periodene i livet. Gjennom min datainnsamling og teori ser jeg at barn med utagerende

atferd ofte kjennetegnes ved at de er uforutsigbare, impulsive og at de har vanskeligheter med å styre seg. i tillegg til at de er urolige og har vansker med å følge normer og regler. Gjennom informasjon fra mine informanter ser jeg viktigheten av at hele personalet jobber sammen om denne problematikken i barnehagen. Ved at de har jobbet mye med denne problematikken, ser de nå stor forskjell på både holdningene til personalet og barna med utagerende atferd. Gjennom dette arbeidet føler jeg meg mer rustet og klar for å ta tak i det eventuelle arbeidet med utagerende barn i barnehagen. Jeg har lært mye nytt om temaet utagerende atferd hos barn, og det har vært et veldig spennende tema å jobbe med.

7.0 Referanser

- Barsøe, L. (2012). *Ville og stille barn i barnehagen - Veier ut av låste atferdsmønstre*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Drugli, M. B. (2018). *Atferdsvansker hos barn. Evidensbasert kunnskap og praksis*. Oslo: CAPPELEN DAMM.
- Flaten, K. (2018). *Et helt vanlig barn*. Oslo: CAPPELEN DAMM AS.
- Gunnestad, A. (2014). Resilens som tilnærming i arbeid med barn som trenger særskilt hjelp. I P. Sjøvik, *En barnehage for alle - Spesialpedagogikk i barnehagelærerutdanningen* (s. 324-350). (3.utg). Oslo: Universitetsforlaget.
- Jacobsen, D. I. (2017). *Forståelse, beskrivelse og forklaring. Innføring i metode for helse- og sosialfagene*. (2. utg.). Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Kinge, E. (2015). *Utfordrende atferd i barnehagen*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Rammeplan for barnehagen: innhold og oppgaver*. Hentet fra <https://www.udir.no/globalassets/files/barnehage/rammeplan/rammeplan-for-barnehagen-bokmal2017.pdf>
- Ogden, T. (2015). *Sosial kompetanse og problematferd blant barn og unge*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Olav, D. (2018). Hva er metode? I *Metode og oppgaveskriving* (s. 57). (6. utg.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Ringdal, K. (2013). I *Enhet og mangfold - Samfunnsvitenskapelig metode* (s. kap. 4-5 og 9). (3. utg.). Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Sollesnes, T. (2018). *Vellykket arbeid med vanskelig atferd*. Oslo: CAPPELEN DAMM AS.

Vedlegg 1: Samtykkeskjema

Hei!

Jeg er en barnehagelærerstudent ved Høgskulen på Vestlandet, avdeling Sogndal, som skal i gang med min bacheloroppgave. Temaet for min oppgave er utagerende atferd hos barn i barnehagen. Problemstillingen i min bacheloroppgave: Hva karakteriserer utagerende atferd, og hvordan kan en jobbe med denne problematikken i barnehagen.

Jeg skal gjennomføre en kvalitativ undersøkelse for å finne ut mer om dette, og søker derfor informanter/ intervjuobjekt til denne oppgaven. Intervjuet vil være individuelt, og vare i ca. 1 time. Under intervjuet vil jeg bruke båndopptaker. I ettertid vil intervjuet bli nedskrevet og analysert. Noen av sitatene kan bli fremhevet i oppgaven. Innleveringsfrist for oppgaven er den 07.01.19. i etterkant av dette vil all innhentet informasjon bli slettet.

Deltakelsen er helt frivillig, og det er mulig å trekke seg så lenge studien pågår uten å måtte oppgi noen grunn. Alt av personopplysninger vil bli anonymisert og behandlet konfidensielt av meg og veileder.

Min veileder under bacheloroppgaven er Dag Skram, han kan kontaktes via mail Dag.Skram.@hvl.no ved eventuelle spørsmål.

Med vennlig hilsen

Mari Olsen Sletto

Har du spørsmål angående prosjektet eller det er noe du lurer på kan du kontakte meg på telefon: 98665510, eller epost: mari-sletto@hotmail.com.

Jeg har lest, forstått og samtykker til å delta i intervjuet:

Sted og dato

Underskrift

Vedlegg 2: Intervjuguide

Bakgrunn til informant

1. Hvilken utdanning har du?
2. Hvilken arbeidserfaring har du?

Utagerende atferd

2. Hva legger du i begrepet utagerende atferd?
3. Hvilke erfaringer har du i forhold til barn med utagerende atferd?
4. Hva synes du er vanskelig med utagerende atferd? Ser du at andre voksne i barnehagen sliter med det samme?
5. Hvordan opplever du barn med utagerende atferd, i samspill med andre barn og i lek?
6. Ser du noen forskjell på leken inne og ute hos et barn med utagerende atferd, og på hvilken måte? Hva tror du årsaken til det er?
7. Hvordan blir barn med utagerende atferd møtt av andre, voksne og barn i barnehagen?

Personalet/ arbeidet i barnehagen

8. Hvordan arbeider dere i barnehagen for å øke kompetansen hos personalet for barn med utagerende atferd?
9. Hvordan tenker du det er viktig å arbeide med barn med utagerende atferd?
10. Har du/dere noen metoder eller tiltak du bruker for å hjelpe og forstå barn med utagerende atferd? Kan du utdype? Hva får du ut av skjemaet?
11. Tenker du at barnehagen kan gjøre noe for å forebygge utagerende atferd, og eventuelt hva gjør barnehagepersonalet for å forebygge?

Avslutning

12. Er det noe du vil legge til?
13. Er det noe du lurer på?